

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ
ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА СПІВВІДНОШЕННЯ ПРИВАТНИХ ЦІЛЕЙ
ВЛАСНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ І СУСПІЛЬНИХ ЦІЛЕЙEVOLUTION OF VIEWS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PRIVATE GOALS
OF BUSINESS OWNERS AND SOCIAL GOALS

У статті проведений екскурс щодо еволюції поглядів на співвідношення приватних цілей власників підприємств і суспільних цілей. Розглянуто погляди меркантилістів, фізіократів, представників класичної і неокласичної економічної теорії, інституціоналістів тощо щодо питання взаємодії підприємств із зовнішнім середовищем та державою. Визначено протиріччя між співвідношенням приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей в адміністративній і ринковій економічних системах. Визначено, що концепція сталого розвитку сприяє пошуку розумного співвідношення між цілями діяльності підприємств та суспільними цілями. У результаті проведеного аналізу було визначено мейнстрим процесу співвідношення зазначених цілей.

Ключові слова: мета, інтерес, приватні цілі, цілі власників підприємств, цілі діяльності підприємства, співвідношення цілей, сталий розвиток.

В статье проведен экскурс по эволюции взглядов на соотношение частных целей владельцев предприятий и общественных целей. Рассмотрены взгляды меркантилистов, физиократов, представителей классической и неоклассической экономической теории, институционалистов и т.д. касательно вопросов взаимодействия предприятий с внешней средой и государством. Определены противоречия между соотношением частных целей владельцев предприятий

и общественных целей в административной и рыночной экономических системах. Определено, что концепция устойчивого развития способствует поиску разумного соотношения между целями деятельности предприятий и общественными целями. В результате проведенного анализа определен мейнстрим процесса соотношения указанных целей.

Ключевые слова: цель, интерес, частные цели, цели владельцев предприятий, цели деятельности предприятия, соотношение целей, устойчивое развитие.

The article presents an excursion into the evolution of views on the relationship between private goals of business owners and social goals in administrative and market economic systems. The views of mercantilists, physiocrats, representatives of classical and neoclassical economic theory, institutionalists, etc. on the question of interaction enterprises and the environment and the government have been considered. The contradiction between relationship of private goals of business owners and social goals in administrative and market economic systems has been determined. It has been defined that sustainable development concept promotes reasonable balance between goals of enterprise activity and social goals. As a result of the analysis, the mainstream of the process of relationship of these goals has been determined.

Key words: goal, interest, private goals, goals of the business owners, goals of enterprise activity, relationship of goals, sustainable development.

УДК 330.8:65.011.1:364.1

Семененко І.М.

д.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки і підприємництва
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Дала

Постановка проблеми. Питання взаємодії підприємств із зовнішнім середовищем, органами державної влади та загалом економічними системами на різному рівні не є абсолютно новим та еволюціонувало разом із розвитком економічної системи та економічної думки. З погляду співвідношення приватних цілей власників підприємств і суспільних цілей проблематика функціонування та розвитку підприємства в певному середовищі завжди була у центрі уваги вчених. При цьому різні економічні школи робили свій внесок у проблему такого співвідношення з урахуванням погляду економічної школи на головні характеристики економічної системи та відносин у ній. Сьогодні у суспільстві превалює концепція сталого розвитку, яка зазначає про необхідність урахування суспільних цілей власниками підприємств під час постановки власних приватних цілей. Тому актуальним є дослідження такого співвідношення в історії економічної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням цілей діяльності підприємств у межах різних концептуальних підходів та наукових шкіл вже займалися науковці, які пояснювали базові основи функціонування підприємств та підходів до ідентифікації цілей їх власників. По суті, представники кожної наукової школи [1, 2, 3, 4, 5 та ін.] розглядали співвідношення діяльності підприємства (фірми) і держави/суспільства. Проте сьогодні відсутній екскурс щодо еволюції поглядів на співвідношення приватних цілей власників підприємств і суспільних цілей.

Постановка завдання. Метою дослідження є проведення екскурсу щодо еволюції поглядів на співвідношення приватних цілей власників підприємств і суспільних цілей та визначення мейнстриму цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на дуже велику кількість наукових напрямів та шкіл, ми будемо акцентувати увагу лише на

головних принципових позиціях основних напрямів щодо досліджуваної предметної сфери. Представники меркантилізму як одного з перших наукових напрямів економічних досліджень вважали, що держава має активно втручатися у діяльність підприємств, і активно пропагували політику протекціонізму, намагаючись зберегти гроші всередині країни. На думку деяких учених, саме в результаті проведення меркантилістської політики деякі країни Європи отримали суттєвий поштовх у промисловому розвитку та перейшли на шлях капіталістичного розвитку. З розвитком капіталізму положення меркантилізму почали втрачати свою роль через появу необхідності впровадження свободи підприємництва для подальшого розвитку [1]. На противагу меркантилістам, фізіократи розглядали природні джерела багатства і стверджували про необхідність невтручання держави в економічні відносини. Вони акцентували увагу на ролі сільського господарства у розвитку держави і визначали землю як єдиний чинник виробництва [1]. Вже в межах дискусій між фізіократами та меркантилістами постали питання, пов'язані з обмеженістю ресурсів, виробничими можливостями, впливом різних цінностей на способи організації діяльності, пріоритети приватних суб'єктів та державних інтересів тощо, що зумовило виникнення дискусії щодо співвідношення приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей.

Продовження дискусії можна простежити у представників класичної економічної теорії (А. Сміт, Ж.-Б. Сей, Д. Рікардо, Т. Мальтус, К. Маркс) на досліджуваній ними проблематиці невтручання держави в економічні відносини, що оформилось у концепцію лібералізму. Представники класичної економічної теорії, будучи матеріалістами, розглядали співвідношення між чинниками виробництва – працею і капіталом. Так, А. Сміт у своїх відомих фундаментальних наукових працях «Дослідження причини багатства народів» та «Теорія моральних почуттів» визначив та сформулював два концептуальних інструменти, які повинні взаємодоповнювати один одного: «невидима рука ринку» та «етичні стандарти поведінки». Саме збалансована дія цих двох інструментів має сприяти розвитку суспільства за А. Смітом. У своїй праці «Теорія моральних почуттів» А. Сміт досліджував етичні стандарти поведінки, які забезпечують соціальну стабільність, і пропонував застосовувати моральні норми до всіх без винятку людей та принцип симпатії для морального удосконалення відносин [2]. Водночас А. Сміт сформулював принцип «невидимої руки ринку», щоб показати, яким чином індивідуальні інтереси впливають на максимізацію суспільного блага [2]. Отже, на нашу думку, А. Сміт надав два взаємодіючих інструменти, які мають працювати разом і бути збалансованими для розвитку су-

спільства: невидима руки ринку має працювати разом із моральними якостями суспільства. Слід зазначити, що на той час досить впливову роль у розвитку суспільства відігравали інститути релігії, які суттєво впливали на поведінку окремих акторів, у тому числі представників бізнесу. Пізніше роль релігії як інституту послабилась, але ідеї врахування моральних якостей і симпатії під час ведення бізнесу залишилися та відігравали значну роль у розвитку суспільства (зокрема, вплинули на погляди інституціоналіста М. Вебера – «Протестантська етика і дух капіталізму»).

Нині для забезпечення сталого розвитку під час здійснення діяльності у власників підприємств виникає необхідність враховувати інтереси суспільства, тому можна сказати, що деякі принципи концепції сталого розвитку вже були передбачені за часів класичної економічної теорії. Проблема сталаго розвитку (хоча і не мала таку назву на той час) своїм підґрунтям зобов'язана представникам класичної економічної теорії. Зокрема, ще Т. Мальтус у своїй науковій праці «Нарис про закон народонаселення» зазначив про проблему перенаселення та обмеженість ресурсів для задоволення життєвих потреб населення, що відобразилось у законі Мальтуса (випередження темпів зростання населення над темпами розвитку виробничих сил) [2]. Хоча і є певні недоліки в його теорії та значна критика [6], ці положення у широкому сенсі відповідають проблематиці сталого розвитку світової економіки.

Певні нариси впливу грошових відносин на розвиток суспільства зроблено монетаристами, які акцентували увагу на грошовому ринку і розглядали механізми грошового ринку як головні регулятори взаємодії підприємств, держави, суспільства, а кредитно-грошову політику – як інструменти рівноваги ринку. При цьому диспропорції і порушення в економічних відносинах між окремими економічними акторами та у розвитку суспільства, на думку монетаристів, викликані надмірним контролем та втручанням держави. Тому представники монетаризму закликали зменшити кількість державних регуляторів та виключити податкове й бюджетне регулювання [3].

Дещо в іншому аспекті розглядали співвідношення приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей маржиналісти (неокласичний напрям економічної школи), які досліджували явища з погляду суб'єктивізму і раціональності суб'єкта господарювання та його спроби максимізувати власну вигоду (для споживача – корисність, для підприємства – прибуток). Маржиналісти (А. Маршалл, Л. Вальрас) використовували граничні величини для дослідження економічних явищ і процесів, застосовувавши для цього математичний апарат і методи граничного аналізу [3]. Саме з проблемою максимізації суб'єктивної вигоди, яка

була обґрунтована ще в межах класичної школи, та її співвідношенням із суспільними цінностями пов'язана проблема впровадження концепції сталого розвитку, яка на мікрорівні економічної системи має забезпечувати теоретичні умови для створення стимулів власникам підприємств щодо врахування суспільних інтересів та цілей під час постановки і досягнення приватних цілей. Маржиналісти забезпечили наукову базу для пояснення ринкових процесів засобами математичного моделювання, а саме процесів ринкової взаємодії, пошуку ринкової рівноваги (яка становила певний компроміс між інтересами виробників та споживачів продукції у моделях А. Маршалла і Л. Вальраса), обґрунтування виграшу суспільства від ринкової рівноваги (Маршаліанського виграшу). Запропонована маржиналістами модель часткової ринкової рівноваги стала першим абстрактним інструментом демонстрації та пояснення співвідношення приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей, яка ще й давала кількісний вимір грошової вигоди для суспільства загалом від певних компромісних рівноважних рішень. При цьому головним критерієм цільового управління суб'єктів господарювання неокласики вбачали прибуток, а іншу частину суспільства вони розглядали як споживачів або домогосподарства, які максимізували власну загальну корисність [3], при цьому обидві сторони отримують певний вигреш. Слід зазначити, що, незважаючи на досягнення такого рівноважного стану в ринковій системі та отримання Маршаліанського виграшу, все одно принцип максимізації прибутку та власної корисності буде протирічити головним принципам концепції сталого розвитку, оскільки буде приводити до надмірного споживання благ із боку споживачів та стимулювання цього споживання для максимізації прибутку з боку підприємств. Але на той час питання максимізації суб'єктивних інтересів не асоціювалося вченими з проблемою вичерпання ресурсів, оскільки ця проблема стала актуальною лише наприкінці ХХ ст.

Досвід багаторічного розвитку ринкових відносин у Європі показав, що економіка не є досить ефективною системою, що самоорганізується, та стикається з деякими кризами, які деякими вченими пов'язувався з провалами ринку [7]. Кейнсіанство стало теорією, в основу якої були покладені об'єктивні здобутки практиків у різних країнах щодо подолання глибокої економічної кризи (відомої як Великої депресії). У межах цієї наукової школи проблеми «провалів ринку» або проблеми неефективності саморегуляції ринку компенсувалися вже не «невидимою рукою» А. Сміта, а інструментами державного регулювання та державою як інститутом, який, на думку Дж. Кейнса, мав втручатися в ринкову економіку і забезпечувати регулювання економічних процесів на основі трьох базових

інструментів: регулювання зайнятості, відсотку та грошового ринку. Кейнсіанці розглядали економіку переважно у короткостроковому періоді (оскільки у кризових роках довгострокове зростання не було першочерговим питанням) і запропонували певні макроекономічні індикатори. Сам Дж. Кейнс розглядав також ірраціональні чинники та неекономічні мотиви поведінки людини, якими пояснював виникнення криз. Проте послідовники Дж. Кейнса не враховували їх у подальшому розвитку своїх досліджень: представники некейнсіанства досліджували чинники довгострокового зростання, у тому числі у зв'язку з протистоянням з країнами з командно-адміністративною економікою, яке почалося після II Світової війни [2]. Важливим кроком до становлення аналітичного інструментарію для моделювання такого протистояння та поширення в аналізі стратегій протидіючих сторін стала теорія ігор, у межах якої питання співвідношення приватних і суспільних цілей, а також врахування інтересів інших суб'єктів під час визначення власної стратегії розвитку простежуються у працях Дж. Неша. Дж. Неш досліджував застосування теорії ігор в економіці, поведінку гравців, виходячи з поведінки всіх учасників гри, рівновагу в теорії некооперативних ігор. На відміну від А. Сміта, який визначав пріоритет приватних цілей будь-якого суб'єкта перед суспільними цілями, Дж. Неш показав, що максимальні інтереси всіх учасників гри можуть бути досягнуті, коли кожен учасник перестає діяти лише в своїх інтересах та починає враховувати інтереси групи. Рівновага за Дж. Нешем показує ситуацію, коли «кожен учасник гри обирає стратегію, яка є для нього оптимальною, за умови, що інші учасники гри дотримуються певної стратегії. Жоден із гравців не може збільшити свій вигреш, змінивши свою стратегію, якщо при цьому інші гравці не змінюють своїх стратегій». Але якщо між гравцями буде співробітництво, то кожен із них, враховуючи інтереси інших, може поліпшити власну ситуацію і досягти більшої кількості приватних цілей [4].

У межах розвитку централізованої системи управління в країнах з командно-адміністративною економікою ще з періоду військового комунізму почали вибудовувати жорстку адміністративну систему управління, в якій усі процеси виробництва, споживання, розподілу, обміну регулюються з боку держави. При цьому держава стала головним інститутом процесу централізованого планування, за допомогою якого досить успішно вирішувалася проблема задоволення значного попиту населення в межах «норм споживання», встановлення лімітів використання фондів для підприємств тощо. Однак у межах цієї системи сталася певна підміна принципу раціонального використання ресурсів і справедливого розподілу на виправдані ідеалами суспільства того часу

доцільність і справедливість усе того ж необмеженого споживання на цілі військово-промислового комплексу, а під час розподілу благ – на сформовану партійну еліту. При цьому концепцію централізованого розподілу в результаті виробництва цілком підтримувала наявна система виховання і пропаганди. Але все одно, незважаючи на такий централізований характер планування і розподілу за допомогою такого інструменту, як план міжгалузевого балансу на державному рівні, це привело до ще гірших наслідків, ніж у ринково розвинених системах.

Підсумком процесу централізованого планування замість ринкових механізмів стала структурна деформація промисловості у бік військово-промислового комплексу, важкого машинобудування й експорту ресурсів для забезпечення цих галузей [1, 3]. Невідповідність такої структури економіки та системи управління сталому розвитку підтверджується ще й наявністю значної кількості екологічних проблем, які іноді виражалися у значних катастрофах [8] і загальній неефективності централізованої системи.

Розвитку соціальної сфери за умов централізованої економіки приділялась значна увага, але здебільшого вона знову ж таки була орієнтована на задоволення мінімально необхідних потреб для існування, які визначалися регулярними переписами населення, встановлення норм споживання та, відповідно, формування п'ятирічних планів розвитку галузей промисловості. Така система не змогла врахувати бажання окремих індивідів відрізнятись від інших, що відповідає поширеній практиці функціонування ринку, такої його структури, як монополістична конкуренція (оформлена Е. Чемберліном [9]). Нехтування природними стимулами людини до власної ідентичності та різноманітності, що виражається у різноманітності потреб та вироблених благ для їх задоволення, привело до розпаду цієї системи.

Але не є оптимістичними і результати та перспективи розвитку ринкової системи, оскільки її спонтанний розвиток у провідних країнах, з одного боку, дійсно сприяв розвитку технологій та промисловості, але, з іншого боку, з погляду задоволення потреб майбутніх поколінь (рівноправності) порівняно з теперішніми поколіннями ринкова система показала навіть свою ще більшу виснажливність щодо як природно-ресурсної бази середовища (не менш важкі наслідки екологічних катастроф у західних країнах [10]), так і соціальної сфери суспільства. Недоліки функціонування ринкової системи привели до виникнення феномену «суспільства споживачів», основні риси якого визначено в дослідженнях, зокрема, Дж. Гелбрейта [11], Ж. Бодрійяра [12] та інших сучасних соціологів постмодерністського напрямку. Саме наявність проблеми надмірного споживання за

безпосередньої участі бізнесу підкреслило наявні сьогодні протиріччя між співвідношенням приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей. Але ці протиріччя сприяли, починаючи з кінця ХХ ст., пошуку нових парадигм та концепцій управління на всіх рівнях економічної системи, які могли б вирішити зазначене протиріччя і ринкової, і командно-адміністративної системи управління. Саме у зв'язку з необхідністю вирішення цих протиріччя в західній економічній думці виник такий напрям, як інституціоналізм.

Поява інституціоналізму безпосередньо пов'язана з протиріччям у суспільному характері виробництва благ і приватним характером розподілу результатів цього виробництва та з проблематикою сталого розвитку. Але цей виклик інституціоналістів не був таким радикальним, як в ідеях соціалістів. Поява інституціоналізму була означена ще у дослідженні Т. Веблена «Теорія дозвольного класу», в якому зазначається про еволюцію і природний відбір інститутів, описується роль психології, біології та антропології у реалізації економічних процесів, безпосередньо з'являється проблематика надмірного споживання і соціальної стратифікації суспільства [5]. Отже, у праці Т. Веблена були висвітлені деякі з аспектів, що пізніше оформились у проблематику сталого розвитку, яка саме і виникла в результаті надмірного споживання і розшарування суспільства. Дійсно, сучасні цілі сталого розвитку спрямовані на сприяння відповідальному споживанню на противагу надмірному споживанню та рівності прав у суспільстві як у межах сучасних поколінь, так і між сучасними і майбутніми поколіннями.

Поглиблюють ідеї інституціоналізму неоінституціоналісти, заслуга яких полягала в тому, що вони намагалися застосувати положення неокласичної економічної теорії до моделювання і вирішення соціальних та суспільних проблем і ввели такі поведінкові передумови, як опортуністична поведінка і обмежена раціональність. Це дозволило не просто абстрактно міркувати про роль інститутів у діяльності різних суб'єктів господарювання або житті суспільства, а аналізувати будь-які соціальні процеси в суспільстві з погляду вигоди і раціональності. Зокрема, один із найвідоміших неоінституціоналістів, лауреат Нобелівської премії Р. Коуз запропонував розглядати трансакційні витрати як критерій існування та розвитку фірм поряд із витратами контролю і, що є більш важливим для нашого дослідження, визначив можливість за певних умов інтерналізації зовнішніх ефектів (екстерналій), що пізніше отримало назву теореми Р. Коуза [5, 13].

Сутність проблеми зовнішніх ефектів полягає в неефективному розміщенні ресурсів в економіці внаслідок розбіжності приватних і соціальних витрат або приватної і соціальної вигоди.

У результаті в одних галузях виробляється занадто багато, а в інших – занадто мало продукції порівняно з суспільно-ефективним випуском. Рішення цієї проблеми полягає в інтерналізації зовнішніх ефектів, тобто в їх трансформації у внутрішні. Це означає змусити акторів, які генерують негативні ефекти, оплатити виникаючі з їхньої вини зовнішні витрати і тим самим відшкодувати третім особам одержувану ними шкоду. Це означає також оплату зовнішніх вигід – виплату компенсацій виробникам позитивних ефектів за рахунок їх одержувачів. Про один із способів вирішення проблеми зовнішніх ефектів і зазначає теорема Р. Коуза, яка передбачає, що «коли права власності чітко визначені, а трансакційні витрати близькі до нуля, приватні та соціальні витрати будуть однакові незалежні від розподілу прав власності між економічними агентами» [13]. Інші способи усунення зовнішніх ефектів полягають в об'єднанні виробників і одержувачів зовнішніх ефектів в одне ціле і запровадженні відповідних моральних норм і традицій (тобто за суттю неформальних інститутів поведінки) [13]. Дійсно, проблема компенсації зовнішніх ефектів безпосередньо пов'язана з проблематикою сталого розвитку, оскільки негативні екстерналії впливають на можливості розвитку теперішніх поколінь і часто пов'язані саме з екологічними проблемами. Але компенсація зовнішніх ефектів відбувається «сьогодні», що зовсім не означає, що така компенсація певним чином буде отримана майбутніми поколіннями. Вирішення проблеми компенсації зовнішніх ефектів для майбутніх поколінь можливе, на нашу думку, на основі встановлення співвідношення між цілями підприємств та суспільними цілями, яке буде сприяти більш ефективному розподілу ресурсів з урахуванням інтересів суспільства як сьогодні, так і у майбутньому.

З погляду на використання збалансованих інструментів розвитку економічної системи, які втілені в діяльності системи державного управління та показали значні результати, слід звернутися до досвіду Китаю, економіка якого зростає за останні роки більшими темпами, ніж економіки розвинених країн, і який навіть в останні кризові періоди показав зростання. Про необхідність вивчення досвіду Китаю зазначали, зокрема, Р. Коуз і С. Чунг, досліджуючи імпаکت-інвестиції, які можуть приносити позитивні соціальні й екологічні результати у тому числі у Китаї. Р. Коуз у 2008 р. на конференції з Економічної трансформації Китаю проголосив про необхідність поширення досвіду Китаю в питанні інституціоналізації соціальних аспектів економічного розвитку. Ці процеси, які відбувались у Китаї, добре відображені в дослідженні Р. Коуза і Н. Вона «Як Китай став капіталістичним» [14].

Логічним продовженням головного напрямку або мейнстріму розвитку економічної думки став неолібералізм, в межах якого відносно вирішення

проблеми співвідношення обмеженості ресурсів та цілей підприємства отримала обґрунтування і поширення прикладна концепція управління – корпоративна соціальна відповідальність. Виходячи з історії розвитку положень соціальної відповідальності [15], можна відзначити, що цілі, які ставило перед собою підприємство з погляду соціальної відповідальності, теж змінювалися з плином часу. Незважаючи на те, що однією з основних цілей підприємства (якої можна досягти за допомогою соціальної відповідальності) залишається підвищення його привабливості перед суспільством, з кожним роком цілі стають все більш різноманітними і детальними та стосуються все більшої кількості зацікавлених у діяльності підприємства осіб.

Слід зазначити, що еволюція корпоративної соціальної відповідальності також відбувалась і в останні десятиріччя у зв'язку з переорієнтацією уваги вчених до проблем сталого розвитку. Це можна простежити, зокрема, на перегляді власної відомої позиції М. Портера. Так, у своїх відомих дослідженнях щодо конкурентоспроможності М. Портер здебільшого акцентував увагу на «ланцюгу створення цінності», а конкурентні переваги стали у нього невід'ємним головним елементом створення цінності [16], чим він продовжував, по суті, ідеї класиків економічної школи, які визначали абсолютні та конкурентні переваги економічних систем різного рівня. Але у 2008 р. на заміну ланцюга створення цінності як джерела конкурентної переваги у дослідженнях М. Портера і М. Крамера з'являється ланцюг створення спільної цінності [17], який є не просто джерелом створення такої цінності, а втілює концептуальний напрям вирішення проблеми співвідношення приватних цілей власників підприємств та суспільних цілей.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, було зроблено екскурс щодо еволюції взаємодії підприємств із зовнішнім середовищем, органами влади та іншими суб'єктами, що дало можливість виявити головну лінію змін таких відносин та співвідношення основних положень концепції сталого розвитку з основними напрямками розвитку економічної думки. Розвиток економічних систем супроводжувався кризами, які показували недовірність певних інститутів та неможливість саморегулювання ринкової економіки. Такі кризи окреслили необхідність пошуку нових форм відносин між бізнесом і суспільством. Актуальним стає забезпечення сталого розвитку світового суспільства та окремих регіонів, що вимагає організації відповідного інституційного забезпечення.

Вивчення процесу інституціоналізації сталого розвитку на рівні регіонів та підприємств потребувало аналізу поглядів на співвідношення приватних і суспільних цілей, який дав змогу виявити головні течії в економічній науці, що загалом можна відобразити таким ланцюгом: пріоритет при-

ватних цілей (А. Сміт) – державне регулювання (Дж. Кейнс) – рівновага в теорії некооперативних ігор (Дж. Неш) – компенсація зовнішніх ефектів (Р. Коуз) – конкурентні цінності (М. Портер) – інституціоналізація соціальних аспектів економічного розвитку (Р. Коуз, С. Чунг, Н. Вон) – спільні цінності (М. Портер, М. Крамер). Аналіз поглядів на взаємодію підприємств із зовнішніми контрагентами, стейкхолдерами, органами влади та іншими суб'єктами регіонального розвитку дав змогу обґрунтувати необхідність пошуку розумного співвідношення між цілями підприємств та суспільними цілями. Актуальним стало забезпечення сталого розвитку світового суспільства та окремих регіонів на основі пошуку розумного співвідношення цілей підприємств та суспільних цілей, що має стати основою здійснення пріоритизації та організації інституційного забезпечення сталого розвитку регіону на засадах цільового управління підприємствами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Башнянин Г.І. Загальна економічна теорія. Спеціальна економічна теорія / Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С. К.: Ніка-Центр, 2002. 527 с.
2. Raphael D.D. Great Economists: Smith, Malthus, Keynes / Raphael D.D., Winch D., Skidelsky R. Oxford: Oxford University Press, 1997. 400 p.
3. Економічна теорія: Політекономія : підруч. / [за ред. В.Д. Базилевича.]. [9-те вид., доп.]. К.: Знання, 2014. 710 с.
4. Nash J. Non-Cooperative Games / J. Nash // The Annals of Mathematics. 1951. Vol. 54, No. 2. P. 286–295.
5. Институциональная экономика. Новая институциональная экономическая теория: учебник / [под ред. д.э.н., проф. А.А. Аузана]. [2-е изд.]. М.: Инфра-М, 2011. 447 с.
6. Капица С.П. Парадоксы роста. Законы развития человечества / С.П. Капица. М.: Альпина нон-фикшн, 2010. 192 с.
7. Чернявська Є. І. Реструктуризація підприємства в умовах трансформаційної економіки : монографія / Є.І. Чернявська. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 264 с.
8. Пять самых тяжелых техногенных катастроф в СССР. URL: <http://smartnews.ru/articles/16669.html>.
9. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции / Э. Чемберлин. М.: Экономика, 1996. 351 с.
10. Техногенные катастрофы. URL: <http://industrial-disasters.ru/>.
11. Galbraith J.K. The Affluent Society / J.K. Galbraith. Boston: Mariner books, 1998. 288 p.
12. Baudrillard J. The consumer society: myths and structures / J. Baudrillard. London: Sage, 1998. 208 p.
13. Интернализация внешних эффектов [Электронный ресурс] / Энциклопедия экономиста. URL: <http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/internalizaciya-vneshnih-effektov.html>.
14. Coase R. How China became capitalist / R. Coase, N. Wang. New York: Palgrave Macmillan, 2012. 256 p.
15. Moura-Leite R.C. Historical background of corporate social responsibility / R.C. Moura-Leite, R.C. Padgett // Social Responsibility Journal. 2011. Vol. 7. Iss. 4. P. 528–539.
16. Портер М. Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / М. Портер. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 715 с.
17. Porter M. Strategy & society: the link between competitive advantage and corporate social responsibility / M. Porter, M. Kramer. Harvard Business Review. 2006. № 12. P. 78–92.